

Landbrugets fremtid

af *Flemming Just*

Bol og By beskæftiger sig med landbrugshistorie. Når nedenstående artikel vil give et bud på hvordan fremtiden tegner sig for landbrugserhvervet på tærsklen til det nye århundrede, må fremstillingen i sagens natur blive mere essayistisk end traditionelt kilde-dokumenteret.

Der findes i princippet to metoder hvorpå man kan bedrive fremtidsforskning; enten ved opstilling af scenarier eller ved at ekstrapolere fra de nutidige udviklingstræk. Førstnævnte metode, der overvejende betjener sig af prosa, anvendes især af Institut for Fremtidsforskning og har som fordel at give mere rum for frihåndstegning og klarere fremtidsmodeller. Metoden er specielt velegnet i strategidiskussioner og kan være med til at fokusere på de nødvendige midler for at nå målet. Ekstrapolering ser lidt mere videnskabelig ud, fordi der tages udgangspunkt i de seneste års

udvikling der enten belægges med et stort statistisk materiale eller baseres på såkaldte eksperters vurdering. Træfsikkerheden er ikke derfor højere. Den ene gang efter den anden overgår den brogede og mangfoldige virkelighed alle forudsigelser. Den tyske genforening er blevet skoleeksemplet idet de mest centralt placerede politikere en måned før murens fald vurderede at en genforening lå tyve år ude i horisonten. Men landbruget har også sine eksempler på forbiere. I 1950 udtalte gårdejer Jørgen Gram, formand for Hesteeksportudvalget og medlem af Landboforeningernes bestyrelse og Landbrugsraadets præsidium, at der altid ville være brug for heste i dansk landbrug. Kun på de allerstørste landbrug kunne man forestille sig anvendelse af traktorer. Ti år senere var hestene stort set forsvundet som arbejdsdyr, og der fandtes over 110.000 traktorer på de mange brug.¹

Flemming Just (f. 1957) er professor i samtidshistorie ved Syddansk Universitet Esbjerg. 1982-98 ansat ved andels- og landbrugsforskningen ved Sydjysk Universitetscenter, senest som forskningsleder. Har skrevet en lang række bøger og artikler om dansk og europæisk landbrugspolitik, andelsbevægelsen, samt om landbrug og miljø. Doktordisputatsen *Landbruget, staten og eksporten 1930-1950* udkom i 1992. Koordinator af en række EU-projekter omkring landbrug og miljø, medlem af bl.a. Fødevareministeriets strukturudviklingsudvalg. Adresse: SDU-Esbjerg, Niels Bohrs Vej 9, 6700 Esbjerg. E-mail: fj@adm.sdu.dk

Med risiko for at foretage samme fejlskøn vil forfatteren i det følgende give et signalement af dansk landbrug ved århundredskiftet og pege på forventelige udviklingstræk i det kommende årti. Analysen vil først se på strukturudviklingen, dernæst produktionen og sidst afsætningsforholdene.

Strukturudviklingen²

Fra midten af 1990'erne kom der fornyet debat om landbrugets strukturudvikling og ikke mindst om den fortsatte kraftige reduktion i antallet af bedrifter. Den tilsvarende forøgelse af de tilbageværende gårdes størrelse blev koblet sammen med stigende miljøproblemer, landdistriktsudvikling og behovet for ændringer af skatte- og afskrivningslovgivningen. I april 1997 nedsatte fødevareminister Henrik Dam Kristensen 'Udvalget vedrørende landbrugets strukturudvikling', det såkaldte Arne Larsenudvalg. Dets kommissorium lød på at analysere de sidste 25 års strukturudvikling i landbruget samt årsagerne til udviklingen. Desuden skulle udvalget opstille nogle mulige scenarier for den fremtidige udvikling og vurdere de samfundsøkonomiske og beskæftigelsesmæssige konsekvenser.

Betænkning nr. 1351

Betænkningen, der kom i januar 1998, viser at antallet af bedrifter er faldet fra omkring 150.000 i 1970 til 64.000 i 1996.³ Rapporten dokumenterer også den velkendte specialise-

ring. Hvor seks ud af otte bedrifter i slutningen af tresserne havde både kvæg og svin, er det nu kun en ud af otte. Desuden er der en tydelig tendens mod øget differentiering, dvs. at der bliver større forskel på landbrugenes størrelse. Antallet af bedrifter under 5 ha og over 50 ha er steget, medens midtergruppen, i Danmark som i mange andre lande, har oplevet en kraftig tilbagegang. Hovedforklaringen på udviklingen skal primært findes i de store produktivitetstigninger. Arbejdsproduktiviteten er steget med ikke mindre end 6% om året. Heri ligger naturligvis en betydelig faktor der kan forklare hvordan så mange færre landmænd alligevel producerer mere end tidligere.

I overensstemmelse med kommissoriet søger betænkningen også at belyse andre faktorerets betydning, men her bliver der mere tale om et både-og. Landbrugsloven har nok lagt begrænsninger på udviklingen gennem grænser for sammenlægninger, forpagtning, samdrift og erhvervelse. På den anden side har reglerne i praksis ikke lagt de store begrænsninger på udviklingen, blandt andet på grund af en lempelig administrativ praksis.

Landbrugsstøttens effekt på strukturudviklingen betegnes også som uklar. Dele af støtten, bl.a. produktionskvotterne, krisestøtte samt den almindelige prisstøtte, har virket dæmpende, medens andre dele har virket fremmende ved at give incitamenter til

modernisering og teknologi (s. 122-128). Vanskeligheden ved at sige noget håndfast om landbrugsstøttens strukturpolitiske konsekvenser understreges af at samme ordning kan have forskellige virkninger. Høj produktionsafhængig støtte kan f.eks. hos en ikke-effektiv landmand betyde at han kan forblive på sin ejendom i længere tid end markedskræfterne normalt ville tilsige. Hos naboen kan samme støtte give et kraftigt incitament til yderligere strukturudvikling.

Plan- og miljølovgivningens indflydelse er tidligere blevet behandlet i Bodil Ekner-udvalget som konkluderede at de mange reguleringer kun i meget ringe udstrækning påvirkede strukturudviklingen.⁴ Arne Larsen-udvalget følger trop ved at konstatere at miljølovgivningen på den ene side har skubbet til udviklingen gennem skærpede krav til udbringningsareal for husdyrgødning. Desuden har kravene om miljøinvesteringer "haft mærkbar betydning for strukturudviklingen i retning af større bedrifter, idet ejerne af mange mindre husdyrbrug har valgt at afvikle husdyrholdet/bedriften i stedet for at foretage de nødvendige nye investeringer" (s. 129).

På den anden side har elementer i miljølovgivningen virket hæmmende for udviklingen af meget store brug, idet kravet om VVM-redegørelser tydeligt har lagt en dæmper på udviklingen af brug over 250 dyreenheder (DE).

Mest spænding knyttede der sig på forhånd til betænkningens konklusioner omkring skattereglernes indflydelse. Det var ikke mindst Dansk Familielandbrugs og SF's og Det Radikale Venstres kritik af skattelovgivningens strukturudviklende incitament som fik fødevareministeren til at nedsætte strukturudviklingsudvalget. I forhold til de overvejelser der allerede fandt sted i Skatteministeriet omkring opstramning af visse dele af afskrivningsreglerne og ejendomsavancebeskatningsloven, var der dog ikke afgørende nyt at hente i rapporten. Det er velkendt at de lempelige danske afskrivningsregler, som virker generelt for hele erhvervslivet, giver et kraftigt incitament til stadige investeringer. Herved fremmes kapitalintensiteten hvilket kan virke struktur-fremmende.

Summa summarum: Analysen af den historiske og aktuelle situation gav hverken tilhængerne eller modstanderne af en mere restriktiv landbrugs- og skattelovgivning afgørende kort på hånden forud for debatten om landbrugsloven i folketingsssamlingen 1998/99.

Betænkningens fremtids-scenarier

Derimod kunne der hentes politisk skyts i betænkningens fremtidsscenarier om udviklingen frem til år 2008-2010. Ønsket om at belyse forskellige scenarier fremgik af fødevareministerens kommissorium hvori det hed at

udvalget skulle opstille udviklingsalternativer og vurdere de samfundsøkonomiske og beskæftigelsesmæssige konsekvenser af alternativerne.

Konklusionen på modelarbejdet var at der fortsat forventes årlige stigninger i arbejdsproduktiviteten på 4-6% afhængig af produktionsform. Tilsammen betyder det at modellen forudsiger at antallet af bedrifter falder fra 64.000 i 1996 til 41.000 i 2008. Heraf er antallet af heltidsbedrifter beregnet til at udgøre godt 17.000.

I forhold til dette grundforløb er der opstillet fire scenarier. Scenario 1 ser på konsekvenserne af den teoretiske forudsætning at bedriftsstrukturen fuldstændig fastlåses i de kommende 13 år. Scenario 2 belyser konsekvenserne af at fastholde svineproduktionen på omkring 20 millioner svin. Begge scenarier siger – ud fra nogle alt andet lige forudsætninger – at sådanne indgreb vil få forholdsvis store konsekvenser for samfundsøkonomien og beskæftigelsen.

De to sidste scenarier i betænkningen forholder sig til konkrete, aktuelle problemstillinger i form af konsekvensberegninger på indførelse af et loft over antallet af husdyrenheder på 250 og ved en vurdering af følgerne af et loft over den direkte EU-støtte. I begge tilfælde viser modelberegningerne at konsekvenserne er beskedne set fra samfundets side, medens det ikke underkendes at det for enkelt-

landmænd kan have nok så store omkostninger hvis der lægges en grænse ved 250 husdyrenheder (svarer til ca. 7.500 slagtesvin om året).

Ikke desto mindre blev det resultatet i den nye landbrugslov, der blev resultatet af forhandlingerne mellem ministeren og erhvervet og de politiske partier.⁵ Hvor grænsen hidtil havde været 500 husdyrenheder, må en landmand fremover ikke have mere end 250 dyreenheder pr. ejendom. Der skete samtidig en opstramning omkring antallet af ejendomme under samme bedrift, således at en landmand maksimalt må have tre ejendomme. Umiddelbart kan en sådan opstramning undre i betragtning af at regering og Folketing på en lang række andre områder søger at gearere erhvervslivet til en forstærket international konkurrence og liberalisering både som følge af EU-tiltag og som led i den nye WTO-forhandlingsrunde. Det hører derfor også med i billedet at den nye landbrugslov, trods det mere restriktive ydre, stadig rummer mange muligheder for ekspansion. Det mellemstore og store landbrugsorganisation, De Danske Landboforeninger, har da også accepteret aftalen.

Uanset landbrugslovens intention om at skabe en vis opbremsning i strukturudviklingen, er der intet der tyder på at loven vil få den konsekvens. Antallet af brug fortsætter med at falde med uformindsket styrke, ikke mindst i lyset af den alvorlige indtje-

ningskrise i landbruget i det seneste år (BFI faldet med 23% i perioden juli 98-juli 99).⁶

Der er derfor god grund til at tro på at den prognose som landboforeningerne udarbejdede i midten af 90'erne for strukturudviklingen, kommer tættere på virkeligheden end Fødevarerministeriets strukturudviklingsudvalg. Organisationen foretog et omfattende analysearbejde for at vurdere situationen frem til år 2010 og se på udviklingslinjerne for de enkelte regioner og driftsgrene. Analysen viste at der i 2010 kun vil være 10.000 heltidsbedrifter tilbage og 31.000 deltidsbedrifter.⁷

Landbruget og de unge

En ofte overset brik i debatten om strukturudviklingen er om der findes nok unge købere til ejendommene. I den forbindelse kan der være grund til at se nøjere på sammenhængen mellem udbuddet af ejendomme og udbuddet af eventuelle købere, her defineret som unge med et såkaldt grønt bevis.

Antallet af unge der påbegynder en landbrugsuddannelse har i de seneste år vist en vigende tendens, men sammenholdt med de faldende ungdomsårgange er landbrugsuddannelserne dog stadig i stand til at fastholde omkring 2% af en ungdomsårgang.⁸

Det er langt fra alle der påbegynder landmandsuddannelsen som også ta-

ger driftslederuddannelsen. Denne giver det grønne bevis og dermed adgang til at købe ejendom over 30 ha uden dispensation og mulighed for at modtage et favorabelt Yngre Jordbruger lån. Antallet af driftsledere har i de seneste år vist en opadgående tendens, således at ca. halvdelen af de der påbegyndte første del af landbrugsuddannelsen, nu også fuldfører driftslederuddannelsen (modul 3). I 1996 tog 486 unge landmænd det grønne bevis. De vil ikke alle være interesserede i at være selvstændige, og nogle forlader også erhvervet. Tilbage af en sådan årgang bliver derfor kun omkring 400.

I 1996 fandtes ca. 64.000 landbrugsbedrifter. I forhold til unge købere med grønt bevis er det imidlertid mest relevant at se på antallet af brug over 30 ha. Af dem var der omtrent 30.000 det år. Hvis det forudsættes at en generation udgør 35 år, betyder det at der i gennemsnit skal handles godt 850 ejendomme pr. år. Det svarer til at udbuddet af ejendomme over 30 ha er omkring dobbelt så stort som antallet af unge med grønt bevis.

Der kan derfor ikke ses bort fra at fraværet af tilstrækkeligt mange unge købere i sig selv kan påvirke strukturudviklingen. Ét er imidlertid statistiske gennemsnit, noget andet er hvilke ejendomme de unge købere konkret efterspørger. Ideelt set vil den unge landmandsfamilie se på

både ejendoms karakteristika og beliggenhed. Det første vedrører ejendommens tilstand og udviklingsmuligheder, medens det andet er mere socialt betinget som afstand til skole, købmand, større by og lignende. Skal indtil flere af disse forhold opfyldes i positiv retning, indsnævres mulighederne naturligt, og er der en mælkekvote til ejendommen eller er den beliggende i et område med konkurrence om jorden, vil den unge køber have meget vanskeligt ved at konkurrere prismæssigt med etablerede landmænd. Derfor er der i realiteternes verden en (generations)kamp om de gode ejendomme, en kamp som ikke bliver mindre af at den igangværende strukturudvikling fjerner mange mindre og mellemstore brug som tidligere var en god begyndelse for unge landmænd.

En anden faktor hos de unge købere, som også påvirker ejendoms markedet, er ægtefællen. Færre og færre landmandskoner kommer fra landet og deltager aktivt i bedriftens arbejde. Marianne Zenius har vist at tidli-

gere kom 8 ud af 10 landmandskoner fra landet. Nu er det kun 4 ud af 10.⁹ Dette giver i sig selv anledning til mange tilpasningsvanskeligheder for de nye landmandskoner, idet deres erfaringer og forventninger støder imod landbrugsproduktionens daglige realiteter. Konerne – men også de unge landmænd – kræver i stigende grad arbejds- og indkomstforhold og fritid der mere svarer til hvad deres bekendte uden for landbruget opnår. Derfor indgår det i mange unges planlægning at gården skal være så stor at der er plads til at have en ansat, så familien kan holde fri hver anden weekend og også tage på ferie.

Udviklingen på europæisk plan

Det er ikke kun i Danmark at strukturudviklingen har været markant i de sidste tre årtier. Nedenstående tabel taler sit tydelige sprog om betydelige forandringer i mange andre lande. Det vil bemærkes at Danmark og Belgien ligger i den europæiske top for så vidt angår nedlægning af landbrugsbedrifter. En markant forskel mellem

Tabel 1. Strukturudviklingen i landbruget i seks nordvesteuropæiske lande. Procentvis nedgang i antallet af bedrifter pr. år, 1975-95.

	B	DK	F	IRL	NL	UK	Gn.snit
1975-80	3,3	1,5	0,9	0,4	1,7	0,9	1,1
1980-85	3,0	4,9	3,2	0,3	1,7	0,8	2,6
1985-90	2,6	2,4	2,5	4,5	1,6	1,2	2,5
1990-95	3,5	3,1	4,1	2,0	1,9	0,7	3,1
I alt	48,6	47,9	44,1	32,7	30,4	16,4	39,1
Gn.snit/år	2,4	2,4	2,2	1,6	1,5	0,8	1,9

Kilde: Eurostat, 5A, Landwirtschaft, 1997; Danmarks Statistik: Landbrugsstatistik, 1997.

de to lande er imidlertid at medens nedlægningsstakten i Belgien har været ret stabil, og det gælder også i Holland og Storbritannien, så har udviklingen været ujævn i Danmark. Speciel kraftig var udviklingen i begyndelsen af 1980'erne hvor landbruget oplevede et stort antal tvangsauktioner – procentuelt flere end under krisen i 30'erne.¹⁰ Den fornyede krise omkring 1992/93 gav sig også udslag i flere nedlægninger og sammenlægninger. Det samme gjorde sig gældende i Frankrig på samme tidspunkt. Den kraftige udvikling i Irland i sidste halvdel af 80'erne var mere betinget af pull- end af push-effekter. Efter at antallet af ejendomme i årtier havde ligget stabilt på omkring en kvart million helt overvejende små ejendomme, betød de omfattende struktur-fondsmidler fra EU (og gunstige skatteregler for udenlandske firmaer) at der skabtes et betydeligt antal nye arbejdspladser uden for landbruget. Den samme pull-tendens kendes i mindre omfang fra Danmark: I de regioner hvor de alternative beskæftigelsesmuligheder er få, går struktur-

udviklingen ikke så hurtigt og brugernes gennemsnitsalder bliver af samme grund højere, end hvor der er kort afstand til andre jobmuligheder.

Det er i øvrigt værd at bemærke at den danske strukturudvikling målt i procent ligger meget tæt på udviklingen i det øvrige Nordvesteuropa, bortset igen fra første halvdel af 80'erne. Når der bliver færre brug, bliver de resterende større. Specielt siden 1990 har den tendens været markant i de fleste lande, således at hvert femte brug i gennemsnit i de otte nedenfor nævnte lande nu er over 50 ha. Tallene dækker dog over store nationale forskelle og trækkes op af at det store Frankrig rummer omkring 40% af brugene i denne sammenligning mellem otte lande. I Storbritannien med dets tradition for store brug har der fundet en stabilisering sted, således at antallet af bedrifter over 50 ha i de sidste par årtier har ligget nogenlunde stille på omkring en tredjedel samtlig, en andel som både Danmark og Frankrig er ved at nå op i nærheden af.

Table 2. Antallet af landbrugsbedrifter over 50 ha i otte nordvesteuropæiske lande, 1975-95 (%).

	B	D	DK	F	IRL	NL	S	UK	Gn.snit
1975	2,5	2,9	7,6	10,6	8,6	2,0	9,2	29,5	9,0
1980	3,3	3,6	9,4	11,8	8,8	2,6	11,3	30,3	10,0
1985	4,4	5,0	15,3	15,2	8,9	3,4	13,2	31,4	12,4
1990	5,8	8,6	19,2	19,4	11,5	4,8	15,8	33,3	15,9
1995	8,2	12,6	24,9	27,0	13,2	6,3	17,8	34,2	20,5

Kilde: Eurostat, 5A, Landwirtschaft, 1997; Danmarks Statistik: Landbrugsstatistik, 1997.

I virkeligheden har udviklingen været mere kraftig end tabellen angiver, idet forpagtning ikke er medregnet. Selv om udviklingen ikke er entydig, er der dog en samlet tendens til øget forpagtning, således at næsten halvdelen af jorden i Nordeuropa nu er i forpagtning. I Danmark nærmer det sig hver fjerde hektar jord.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt hvor forskellig landbrugsstrukturen og -lovgivningen stadig er i EU's medlemslande. På trods af at vi med den fælles landbrugspolitik har at gøre med den ældste fællesskabspolitik, næsten fire årtier gammel, og at denne politik har været den mest intervenerende af alle, så er der stadig stor forskellighed. I virkeligheden er det ikke så overraskende, for ret beset har den fælles landbrugspolitik været en forlængelse af efterkrigstidens protektionistiske landbrugspolitik i de enkelte lande og har med sine skjærmende vinger mod verdensmarkedets susen bidraget til at de enkelte lande har kunnet fastholde et nationalt særpræg og lovgivning. Desuden har lovgivning omkring landbrugets ejen-

domsforhold så dybe politiske og ideologiske rødder i de fleste lande at det ikke er noget man lige harmoniserer. Men i takt med at verdensmarkedet i øget grad får lov at slå ind over Europas landbrug, må det forventes at det nationale særpræg over nogle årtier bliver mere udvasket.

Selv om der ikke kan sættes tal på, er der ingen tvivl om at EF's fælles landbrugspolitik har skubbet til strukturudviklingen og specialiseringen. Det er sket gennem en politik som har præmieret størst mulig produktion. Omvendt kan man ikke udlede at uden EF ville der have været langt flere brug og alsidige bedrifter. Vi så de samme tendenser til såkaldt strukturrationalisering i 60'erne i den nationale landbrugspolitik og landbrugsudvikling. Et alternativ ville ikke have været en fortsat kraftig subsidiering – som i 1960'erne nåede op på 1/3 af nettofaktorindkomsten – men en gradvis liberalisering, der i endnu højere grad end EU's landbrugspolitik ville have fremmet udvikling af stor-drift og international arbejdsdeling, dvs. specialisering.

Tablet 3. Forpagtning som andel af det samlede dyrkede areal i seks nordvesteuropæiske lande, 1975-93 (%).

	B	DK	F	IRL	NL	UK	Gn.snit
1975	72,9	14,1	48,2	3,5	44,3	43,3	41,6
1985	69,4	18,1	52,6	3,9	36,7	38,1	42,1
1993	67,2	21,1	60,7	11,9	35,4	38,1	47,4

Kilde: Eurostat, 5A, Landwirtschaft, 1997; Danmarks Statistik: Landbrugsstatistik, 1997.

Dette er ikke sagt for at frikende den fælles landbrugspolitik for dens tåbeligheder frem til dette årti. På grund af den teknologiske udvikling og markedskræfterne ville vi under alle omstændigheder se en nedgang i antallet af landbrugsbedrifter. Men den fælles landbrugspolitik kunne, indrettet på en anden måde, have betydet en mindre belastning af miljøet og have bidraget til at fastholde mere natur.

Produktion

På trods af de mange færre landbrug er produktionen ikke gået tilbage. Siden 1970 er kornproduktionen steget med 50% og svineproduktionen med 100%. Mælkeproduktionen er gået 5% tilbage, men det skyldes ikke det færre antal landmænd, men derimod kvotesystemet siden 1984. Okse- og kalvekøds mængden er bl.a. som følge af nedgangen i koantallet gået tilbage med 15% siden 1970.¹¹

Medens de landboretlige forhold er et nationalt anliggende, sættes de væsentligste rammebetingelser for produktion og afsætning af EU og de internationale handelsaftaler (WTO). Med landbrugsreformen i 1992 – også kaldet MacSharry-reformen efter den irske landbrugskommissær – blev der indført helt nye principper i den fælles landbrugspolitik (CAP). Allerede ved Danmarks indtræden i EF i 1973 var man på flere områder ved at nærme sig en overproduktion af landbrugsvarer, men en svag kommission og stærke nationale interesser forhindrede

tilbundsgående reformer. Indførelsen af mælkekvoter i 1984 var et første og forholdsvis vellykket forsøg herpå, om end meget bureaukratisk. Selv om reformen i 1992 hovedsageligt var begrænset til kornområdet, viste den alligevel vejen. Kornpriserne blev sænket, og landmændene fik i stedet udbetalt hektarstøtte, og jord blev taget ud af produktion ved at yde braklægningsstøtte. Dette amerikansk-inspirerede princip om 'deficiency payments' (= landmændene kompenseres for den 'manglende' sum ned til den lavere verdensmarkedspris) er siden blevet udvidet til at gælde en række andre produkter. Senest er det ved en ny reform i 1999, Agenda 2000, lykkedes at få skabt en mindre reform af det vanskelige oksekødsområde, medens man ikke kunne nå til enighed om mælkeområdet, så her fortsætter kvoterne frem til mindst 2006.

Det afgørende ved MacSharry-reformen var at den skabte gennemsigtighed og udstyrede Kommission og Ministerråd med fleksible reguleringsværktøjer. For eksempel er brakprocenten blevet reguleret op og ned i takt med forsyningssituationen. Med reformen er landbrugsstøtten også blevet tydeliggjort og dermed gjort mere synlig som forhandlingsemne. Hvor støtten tidligere lå indlejret i høje priser, er det nu tydeligt hvad landmanden får i støtte. I spørgsmålet om landbrugets fremtid er der ingen tvivl om at en ny trend er at skatteborgerne og forbrugerne vil have

mere 'value for money'.¹² Der er tilsyneladende i EU's medlemslande en accept af nødvendigheden af fortsat støtte, men der skal nu ydes noget til gengæld. Med 1999-reformen er der således sket en integration af miljø- og landdistriktsstøtte, og der er efter dansk pres åbnet op for såkaldt 'cross-compliance', dvs. at der kan stilles krav om en bestemt adfærd (læs miljøvenlig drift) som betingelse for at udbetale støtte.

I det hele taget bliver integration et nøgleord i de kommende års landbrugspolitik. Med mulighed for at producere mere end der kan sælges på verdensmarkedet, er det blevet oplagt at fokusere mere på produktionsbetingelserne. Mere ekstensive driftsformer giver dobbelt-dividende ved både at lette presset på afsætningen og på miljøet. Fra 1992 blev det sat i system med de såkaldte ledsageforanstaltninger, hvor især Forordning 2078/92 med dens støtte til forskellige former for miljøvenlig landbrugsdrift har givet anledning til iværksættelse af mange støttede natur- og miljøordninger. Med 1999-reformen går man et lille stykke videre i at integrere miljø- og landdistriktsudvikling. Stadig er der dog tale om ordninger der ligger ved siden af den egentlige landbrugsdrift, hvor det må konstateres at den natur- og miljømæssige gevinst er begrænset, og ordningerne har indtil nu kun i yderst beskedent omfang bidraget til opfyldelse af vandmiljøplanen sådan som intentionen ellers har

været. Det kan videre konstateres at de administrative omkostninger både på nationalt og amtsligt niveau og hos landmændene og deres rådgivere har været uforholdsmæssigt høje i forhold til de miljø- og naturmæssige gevinster. Det har også været ganske vanskeligt at komme af med de frivillige ordninger til landmændene. Den økonomiske gulerod for at ekstenivere har for nogle været for lille, men mere afgørende har det været at mange landmænd har ment at den og den ordning ikke har passet ind i beredningsplanlægningen.¹³

Udvikling af økologisk jordbrug er en del af omstillingsprocessen i både EU's og den nationale landbrugspolitik. Denne produktionsform vil medvirke til at fremme en ekstensivering, men vil kun i meget lille omfang lægge en dæmper på udviklingen af store brug. Økologisk jordbrug er også pålagt markedets krav om til stadighed at producere billigere og bedre produkter, og vi kan bl.a. se at økologiske mælkeproducenter er 20% større end en gennemsnitlig mælkeproducent. Forskellen i alderssammensætning spiller dog ind her.

Fra mange sider har der været udtalt ønske om en totalomlægning af dansk landbrug til økologisk produktion. En nyligt offentliggjort rapport omkring økologisk landbrug i Europa viser imidlertid at der er meget lang vej igen. Østrig, som er længst fremme, havde i 1997 omlagt 10% af arealet,

Schweiz og Sverige 6-7%, Finland og Italien 4-5%, og Danmark og Tyskland 2-3%.¹⁴ Selv om andelen af økologiske jordbrug siden har passeret 4% i Danmark, er det vanskeligt at tro på at der i det kommende tiår vil være produktions- og markedsmæssig basis for økologi på mere end 7-10% af det samlede landbrugsareal.

Det er i øvrigt interessant at bemærke at sammensætningen af de økologiske producenter er under ændring. Hvor de to første generationer af omlæggere var 'alternative' (1. generation var de 'hønsstrikkede' i 1980'erne, 2. generation var nyomlæggerne i begyndelsen af 1990'erne), tyder undersøgelser på at der er en vis konvergens i anden halvdel af 90'erne mellem nyomlæggere og konventionelle landmænd, dvs. de kommer til at ligne hinanden mere i holdninger og bedriftskaraktistika. Drivkraften hos mange omlæggere er ikke så meget en hellig flamme som det er faglig nysgerrighed, personlig udvikling og håbet om en bedre aflønning.¹⁵

Øget hensyn til miljøet er sandsynligvis det mest markante udviklings-træk i dansk landbrug i perioden 1985-1995. I det tiår blev NPO-handlingsplanen, vandmiljøplanen, pesticidhandlingsplanen, planen for et bæredygtigt landbrug m.m. gennemført. Der kom herved en hidtil uset regulering af produktionsforholdene. Det fik den videre konsekvens at landbrugets organisationer måtte op-

leve at miste indflydelse i forhold til grønne interesser og et markant politisk ryk mod middelklassesynspunkter.¹⁶ Dansk landbrug er derved blevet et af de mest regulerede i Europa, og et af de lande der har den skrappeste miljølovgivning. Det er imidlertid ikke ensbetydende med at miljøpåvirkningen er mindre i Danmark end andre steder. Tværtimod synes resultaterne af miljøindsatsen over for det meget intensive landbrug kun langsomt at vise sig. Hidtil har miljøreguleringerne primært bestået i regelstyring (påbud, forbud) og normative reguleringer (information, forsøg på holdningsbearbejdning).¹⁷ Økonomiske instrumenter i form af afgifter har derimod ikke spillet nogen væsentlig rolle skønt der har været udfoldet stærke politiske bestræbelser på at indføre en kvælstofafgift. Det må imidlertid forventes at økonomiske instrumenter vil blive mere anvendt i de kommende år bl.a. i form af 'cross-compliance'. Det landbrugspolitiske segment vil også blive sat under hårdt pres når det om et par år formentlig viser sig umuligt at opfylde målsætningerne i vandmiljøplan II. Landbruget vil her blive stillet over for et valg mellem afgifter eller endnu mere snærende regulering i forhold til den private ejendomsret.

Afsætning

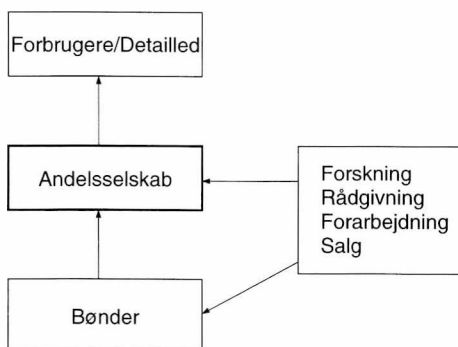
MacSharry-reformen skal ses i tæt tilknytning til indgåelsen af GATT-aftalen i 1993. Her blev der for første gang indgået en aftale om mere fri

adgang på verdensmarkedet for landbrugsprodukter og om reduktion af eksportstøtten fra 1995. Som en af de største eksportører af landbrugsvarer ud af EU ramte begrænsningerne i eksportstøtten i høj grad dansk landbrug (især mejeribrug). Det lykkedes dog i løbet af 90'erne at sikre sig en større del af det europæiske hjemmemarked, og fremfor alt steg eksporten stærkt til Rusland og Central- og Østeuropa. Hermed har dansk landbrug fået bekræftet at den frihandelsorienterede linje som det altid har hyldet, giver gevinst i en mere åben verden, selv om der kan være kortsigtede og sektorale ulemper ved den øgede liberalisering. Den udvidelse af EU som gradvist vil ske i løbet af det næste årti, vil derfor også helt overvejende blive betragtet som en udvidelse af markedsmulighederne. Når det gælder den nye WTO-runde, der indledtes i Seattle i november 1999, var det tidligere opfattelsen at den ville sætte EU's landbrugspolitik yderligere under pres og gå endnu mere i liberal retning. En meget kraftig landbrugs-krise i USA kombineret med et stærkt europæisk krav om i højere grad at indarbejde miljøhensyn i produktionen ser imidlertid ud til at dreje dagsordenen noget væk fra en ensidig fokusering på frihandel.

WTO definerer de overordnede samhandelsbetingelser. De nære og afgørende betingelser finder sted i et tæt samspil mellem afsætnings- og detailed. Som på miljøområdet kan

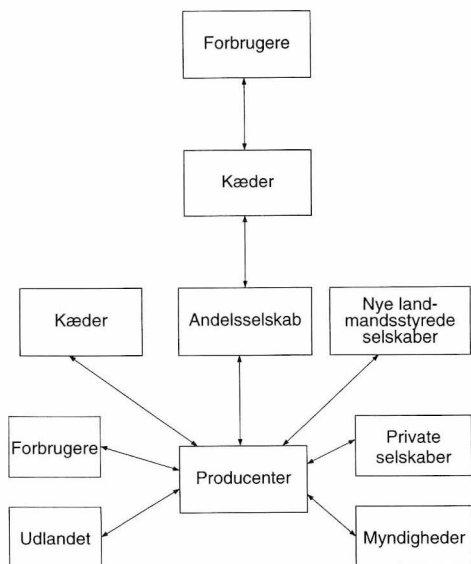
der også her konstateres en markant brudlinje i perioden 1985-95. Helt frem til midten af 1980'erne har fødevarsalget været bestemt af udbudsstyring. Det vil sige at landbruget og dets følgeindustri var de styrende i forhold til detailed og forbrugere. I tæt samklang hermed sørgede forskning og rådgivning for at understøtte den herskende filosofi som dels bestod i udbyttemaksimering og dels i en forfinelse af de få hovedprodukter som landbruget leverede.

Figur 1

Fra midten af 1980'erne brød det 'system', som havde hersket siden 1870'erne, gradvist sammen. Detailkæderne voksede sig stærkere og stærkere og blev mere internationale. Fødevarerhandlen bliver nu i stedet domineret af efterspørgselsstyring hvor forarbejdningsindustrien må søge i tæt samarbejde med store kæder for at kunne leve op til disses specifikke krav.

Figur 2. Forskning, rådgivning.

Medens politikerne har omsat nye strømninger i vælgerbefolkningen til miljø- og forbrugerpolitiske stramninger, har kæderne omsat de tolkede forbrugerkrav som et pres på fødevarereindustrien og primærproduktionen i retning af mere miljøvenlige produktionsformer, mere hensyntagen til husdyrvelfærden, og flere og mere spændende produkter. For landbrugsforskningen betyder det at den er blevet mere løsgjort fra de umiddelbare producentinteresser og i højere grad fokuserer på de nye bløde parametre. Stort set alle forskningsprojekter handler nu om bæredygtig udvikling i bred forstand og om forbedret husdyrvelfærd. Primærproducenterne er også blevet mere markedsorienterede

og ønsker at fremme produktudvikling og tilfredsstillelse af forbrugernes behov. Dette giver sig udslag i kritik af den eksisterende andelsbevægelse og et ønske hos flere om at levere direkte til forbrugerne eller til mindre private selskaber.

Skønt landmændene således er kritiske, er det bemærkelsesværdigt at hverken strukturudviklingen eller detailhandelsudviklingen har svækket andelsbevægelsens stilling. Tværtimod er det lykkedes at sætte sig på en stigende markedsandel inden for såvel slagterier, mejerier som foderstoffer. I intet andet land har landbrugs Kooperationen en så stærk stilling, og i intet andet land ser man andelsvirksomheder være i stand til at spille en så fremtrædende rolle i den internationale fødevarerhandel. Med de seneste fusioner er det således lykkedes at skabe både Europas største slagterivirksomhed og mejerivirksomhed, i begge tilfælde i andelsregi. Så store virksomheder sætter det traditionelle andelsdemokrati under pres, men indtil nu har sektoren vist en forbavsende omstillingsduelighed og evne til at omsætte markedskrav til et velfungerende andelsdemokrati – størrelsen taget i betragtning. I 1997 udsendte Danske Andelsselskaber en rapport omkring udfordringerne frem til 2010. Et af spørgsmålene som fordomsfrit diskuteres er optagelse af udenlandske andelshavere. Med den planlagte fusion mellem MD Foods og Arla fra april 2000 har den danske

andelssektor endnu en gang bevist at den forholder sig yderst pragmatisk til teoretiske diskussioner. Der bliver handlet markeds-mæssigt, og så findes der nok andelsorganisatoriske løsninger bagefter.

Organisationssystemet

Den skitserede udvikling med langt færre og større landbrug, nogle ganske få andelsvirksomheder inden for hver branche, og behovet for meget specifik rådgivning stiller hele det gammelkendte organisationssystem under pres. Trods flere forsøg er det ikke lykkedes at skabe et tættere samarbejde hverken i toppen eller bunden hos de generelle organisationer. Det er imidlertid meget vanskeligt at forestille sig at 10.000 fuldtids-landmænd i år 2010 vil kunne bære det eksisterende organisationssystem. I en tid hvor det ikke så meget er størrelsen men holdninger og produktionsform som er afgørende, er det i nordeuropæisk sammenhæng usædvanligt at det stadig er størrelsen som skulle være afgørende for organisationsvalget. Der kommer derfor til at ligge et betydeligt pres på de to generelle organisationer for at skabe en enhedsorganisation.

Indtil nu har en væsentlig begrundelse for et medlemskab af enten Dansk Familielandbrug eller De Danske Landboforeninger været adgangen til de respektive konsulentsystemer. I de næste ti år må det forudses at al støtte til konsulenter falder bort, bortset fra

miljørelateret støtte. Det vil yderligere forcere antallet af sammenlægninger inden for rådgivningstjenesten og fjerne noget af incitamentet til et organisationsmedlemskab.

Inden for andelssektoren vil den faktiske monopolstilling efterhånden også fjerne det meste af grundlaget for de tidligere føderative organisationer som Mejeriforeningerne og Danske Slagterier. Det vil dog næppe komme til lukning af disse glørværdige organisationer, da de tjener politiske formål. Derimod vil der som led i en slankning af organisationssystemet nok ske en fusion mellem Landbrugsraadet og Danske Andelsselskaber i løbet af de næste år.

Afslutning

Samlet set har udviklingen i de seneste femten år inden for landbruget været præget af konvergens, dvs. tilnærmelse mellem arbejdsforhold og produktionsbetingelser mellem landbrug og andre erhverv. Denne tendens vil helt afgjort fortsætte i de kommende år, alene af den grund at landbruget skal konkurrere om sparsom arbejdskraft, og fordi kapitalintensiteten og industrialiseringen af erhvervet vil fortsætte. Myten om en særlig livsform bliver derfor også mere og mere vanskelig at opretholde. En særlig landbrugskultur er også vanskelig at få øje på. Derimod har der udviklet sig en egentlig landbo-kultur som forener elementer af den gamle landsbykultur og moderne livs-

former. Landmændene som gruppe vil komme til at udgøre en mindre og mindre del af disse samfund i takt med at et gennemsnitligt sogn kun vil rumme 5-7 heltidslandmænd. Herved vil landdistrikterne også tydeligere transformeres til hvad de allerede er nu, nemlig alternativer til forstæderne.

Politisk er det vanskeligt at få øje på at noget vil ændre på de udviklingstræk der er skitseret i det foregående. Vanskelighederne der var forbundet ved overgangen fra landbrugssamfund til industrisamfund omkring 1960 blev i de følgende to-tre årtier afbødet gennem generøse tilskud uden nævneværdige krav om modydelse, bl.a.

fordi landbrugserhvervet i Danmark som i de fleste andre lande havde en overproportional indflydelse. Den situation har ændret sig markant siden midten af 1980'erne. Forbruger- og skatteborgerhensyn spiller nu en helt afgørende rolle. Middelklasse- og byinteresser har sat sig igennem som de dominerende interesser imod hvilke landbruget og dets tidligere støttepartier har ringe gennemslagskraft. Hensynet til natur, miljø, fødevarekvalitet og husdyrvelfærd vil derfor i stadig stigende grad blive overordnet hensynet til den enkelte landmand, som forventes at kunne skabe sig et udkomme tættere på de nye markedsbetingelser.

NOTER

1. Jens Christensen: "Nye produktionsmetoder i dansk landbrug i 1950'erne og 1960'erne", *Bol og By* 1989:1, s. 119-53, her s. 122.
2. Afsnittet er baseret på Flemming Just: "Landbrugets strukturudvikling og miljøet", *Natur og Landbrug*, red. P. Agger, K.B. Andersen, E.H. Petersen og J. Primdahl, (Temarapport nr. 1, Naturrådet), 1999, s. 48-56.
3. *Betænkning nr. 1351. Landbrugets strukturudvikling. Betænkning fra Udvalget vedrørende landbrugets strukturudvikling.* Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri, 1998.
4. *Landbruget i planlægningen – planlægnings og arealreguleringens betydning for landbruget*, Strukturdirektoratet 1996.
5. Lov nr. 157 om ændring af lov om landbrugsejendomme: "Ændring af strukturregler om husdyrhold, samdrift og sammenlægning m.v." Vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 28. maj 1999.
6. *Jydske Vestkysten*, 3. november 1999.
7. *Dansk landbrug år 2000 og 2010 – hele landet og de enkelte amter*, De Danske Landboforeninger 1993.
8. Oplyst af Foreningen for danske Landbrugsskoler.
9. Marianne Zenius: *Landbokvinden i det 20'ende århundrede*, 1982; *Landbokvinden*, Det Danske Familie- og Husholdningsudvalg 1994.
10. Flemming Just: "LR 80 og Landbrugets Græsgrødder", *Bol og By* 1994:2, s. 78-100.
11. *Betænkning nr. 1351* (se note 3), s. 23.
12. En ekspertgruppe nedsat af Kommissionen konkluderede i 1994 at totalt set overførte skatteborgerne i 1992 ca. 52 mia. ecu (1 ecu = ca. 7,50 kr.) til landbruget og forbrugere ca. 70 mia. ecu gennem kunstigt høje priser, *European Economy. Reports and Studies*, 1994, No. 4, (EC agricultural policy for the 21st century), s. 26.
13. Erling Andersen, Jørgen Primdahl og Vibeke Solvang: *Miljøvenlige jordbrugsforanstaltninger og de Særligt Følsomme Landbrugsområder 1994-96. Evaluering af MVJ-ordningens iværksættelse og betydning*, DSR Forlag, Frederiksberg 1998; Flemming Just: "Landmændenes egen naturforvaltning og de offentlige støtteordninger", *Tidsskrift for Landøkonomi* 2, 1997, s. 142-50.
14. Ulrich Hamm og Johannes Michelsen: *Der Markt für Öko-Lebensmittel in Europa*, Sonderdruck aus Agra-Europe 43/99, s. 19.
15. Johannes Michelsen: endnu ikke publiceret undersøgelse af 1995-omlægningerne.
16. Flemming Just: "Fra Axelborg til Christiansborg", *Samfundsøkonomen* 1995:2, s. 11-18.
17. Flemming Just og Ingo Heinz: "Do soft regulations matter?", *CAP regimes and the European Countryside*, ed. Floor Brouwer and Philip Lowe, London, CAB International (i trykken), s. 15.

Register til Bol og By (indtil 1985: Landbohistorisk Tidsskrift) 1956-1999

ved *Anders Thornvig Sørensen*

De udkomne numre:

1. række, nr. 1-8, 1956-74
 2. række, nr. 1-6, 1977-84
- 1985-: to numre årligt, i 1992 dog begge i ét bind
1. r., nr. 1 (1956) var samtidig et særtryk af *Fortid og Nutid*

Forfatterregister

Adamsen, Christian og Jensen, Vivi

Præsteindberetningerne til oldsagskommissionen af 1807 som eksempel på antikvarisk-topografiske beskrivelser
1997, nr. 1, s. 8-17

Algreen-Ussing, Gregers

Se Kristiansen, Kristian

Andersen, Bent Schiermer

Mejeri- eller staldgård. En studie i dansk hovedgårdsdrift i det 18. århundrede
1986, nr. 2, s. 75-114

Andersen, Erik Bach

Anton Ove Poulsen – en husmand fra Salling
1985, nr. 2, s. 144-164

Andersen, Finn

Godsejerne og næstekærligheden. Tilblivelsen af de første danske alderdomsforsørgelseskasser i sidste halvdel af

1800-tallet

1996, nr. 2, s. 94-112

Andersen, Lis Toft

Bondens almanak
1986, nr. 1, s. 79-115

Appel, Charlotte

“Kunne læse udi Bøger Prent”. Om læsefærdighed og læsning i 1600-tallets landbosamfund
1995, nr. 2, s. 18-49

Appel, Hans Henrik

Forbrydelse og straf? Slagsmål og sædeligheds-sager i Skast herred 1635-70
1995, nr. 1, s. 52-69

Arevad, Olga

Tre generationer på et “sted” på heden
1993, nr. 2, s. 17-22

Banggaard, Grethe

Husmandsbørns vilkår i første halvdel af 1800-tallet
1999, nr. 1, s. 32-56

Barner, Otto

Godset Voergård og dets daglejere 1872-1910. Økonomi, lønninger, boliger og levevilkår på Voergård
1989, nr. 2, s. 60-96

Bavnshøj, Peter

Se Søndergaard, Jens Aage

Bieleman, Jan

Hollandsk landbrugshistorie. Institutionelle rammer og historiografi
1999, nr. 2, s. 116-128

Bjørn, Claus

"De danske cahiers". Studier i bondereaktionerne på forordningen af 15. april 1768

2. r., nr. 5 (1983), s. 145-170

Fridlev Skrubbeltrang 1900-1988

1988, nr. 2, s. 162-168

Fællesmejerierne – En fase i dansk mejeribrugs udvikling 1860-1890

2. r., nr. 1 (1977), s. 65-80

Kampagnen for indsamling af landmænds erindringer

1993, nr. 2, s. 9-14

Vejen til centeret [om oprettelsen af Humantistisk Forskningscenter]

1992, s. 9-15

Boje, Per

Trap gennem tiderne

1997, nr. 1, s. 18-34

Borggren, Øjvind

Den danske krones træforsyning og skovpolitik 1550-1650

1994, nr. 1, s. 51-63

Buksti, Jacob A.

De erhvervspolitiske konsekvenser for dansk landbrug af afvandringen fra erhvervet efter 2. verdenskrig

2. r., nr. 3 (1980), s. 93-112

Bøgh, Anders

Godssystem og landsbyfællesskab i senmiddelalderen

1996, nr. 2, s. 28-37

Campbell, Bruce og Overton, Mark

Engelsk landbrugshistorie før 1850. En historisk og geografisk oversigt over den nuværende forskningssituation

1999, nr. 2, s. 80-114

Christensen, Carl Chr.

Tjenestedreng og karl på Fyn i 20'ernes og 30'ernes landbosamfund

1993, nr. 2, s. 23-28

Christensen, Dan Ch.

Ejderkanalens teknik og æstetik

1992, s. 95-120

Reformerne på kornet. Debatten om de danske landboreformer 1750-1850: tekniske og institutionelle innovationer

1998, nr. 1, s. 8-34

Tidlige tærskværker

1991, nr. 2, s. 97-133

Christensen, Jens

Nye produktionsmetoder i dansk landbrug i

1950'erne og 1960'erne

1989, nr. 1, s. 119-153

Dahl, Bjørn Westerbeek

Det topografiske Danmarks kort

1997, nr. 1, s. 36-59

Dahlerup, Troels

Bidrag til tryglebrevsinstitutionens historie i det 17. århundrede

1. r., nr. 4 (1963), s. 7-23

Om kilderne til udbredelsen af landalmuens

læsefærdighed i 1600-tallet

1995, nr. 2, s. 8-17

Damkjer, Orla K.O.

Lensregnskaber og lensadministration 1610-60

2. r., nr. 4 (1982), s. 9-30

Damsgaard, Herluf

Karl, forkarl, inseminør, forpagter og gårdejer

1993, nr. 2, s. 82-88

Dejn, Ole

Båndet, der delvis bandt. Mobiliteten i stavnsbåndstiden set ud fra folketællinger fra 1769

og 1787 fra Sevel sogn i Vestjylland

1988, nr. 1, s. 32-54

Floris, Lene

Fra husdyrhold til kernefamilie i dansk landbrug ca. 1880-1980. En undersøgelse af ændringerne i landbrugets arbejdskraft med særligt henblik på det mellemstore gårdbrug og tjenestefolkernes placering heri

1989, nr. 2, s. 97-153

Foged-Nielsen, Ebbe

En landbrugets enhedsfront? De samvirkende danske husmandsforeningers reaktioner på landbrugskrisen 1929-1933, med særligt henblik på forholdet til De samvirkende danske landboforeninger

2. r., nr. 3 (1980), s. 113-130

Fonnesbech-Wulff, Benedicte

Hegn og landskab

1996, nr. 1, s. 82-92

Frandsen, Allan

Fra land til by. En undersøgelse af landboernes tilflytning til Århus ved midten af 1800-tallet

1989, nr. 1, s. 7-47

Fritzboeger, Bo

Dansk skovlandbrug 1400-1800. En introduktion

1994, nr. 1, s. 8-25

Hovedgårdsdrift og godsøkonomi: Skinnerup 1616-1660 [kronik]

2. r., nr. 6 (1984), s. 165-203

Skovenes dyrkning på Koldinghus rytterdistrikt i 1700-tallet

1990, nr. 1, s. 73-89

Gissel, Svend

Bol og by på Selsø

1. r., nr. 5 (1964), s. 7-35

Sjællands gamle kornmål

1. r., nr. 5 (1964), s. 36-40

Gormsen, Gudrun

Hedebrugsforsøg på Hjerl Hede

1991, nr. 1, s. 7-38

Om udgivelsen af landmandserindringer fra 1910-1960

1993, nr. 2, s. 15-16

Graugaard, Esben

Vestjysk studehandel som binæringsvej – om Jens Noklits handel 1828-42

1990, nr. 2, s. 136-151

Groth, Gunnar

Fra et husmandshjem i Vestjylland til et statshusmandsbrug i Sønderjylland

1993, nr. 2, s. 48-55

Guldborg, Jørn

Sansning, fantasi og konvention. Det topografiske element i landskabsmaleriet
1997, nr. 1, s. 60-98

Guldborg, Mette

Pottebønder og bondeskippere
1998, nr. 2, s. 100-125

Hagen, Bernhard

Georgeismen i dansk politik 1902-1933
2. r., nr. 3 (1980), s. 9-38

Hansen, Børge

Karl, kontrolassistent og landmand i Vestjylland
1993, nr. 2, s. 59-64

Hansen, C. Rise

Af en jysk landsbydegns historie. Paulus Nielsen Thofts selvbiografi
1993, nr. 1, s. 112-144
Et mislykket egaliseringsforsøg [om jordfordelingen i Ring by ca. 1718]
1. r., nr. 4 (1963), s. 24-27

Hansen, Hans Schultz

De nordslesvigske bondebevægelser i mellemkrigstiden
1994, nr. 2, s. 46-65
Hovedgårdsdrift eller jordrente? System og økonomi på Trøjborg gods 1579-ca. 1660
1986, nr. 1, s. 7-43

Hansen, Stine Kern; Michelsen, Tine; Pedersen, Inge Lise

Set nedefra. Beretninger om at være barn af småkårsfolk på landet omkring århundredskiftet
1999, nr. 1, s. 58-101

Hansen, Søren Kr.

Foden under eget bord. Fra husmand til gårdmand
1993, nr. 2, s. 56-58

Hansen, Viggo

Jysk trikotage. Fra Æ Bindstouw til storindustri
1987, nr. 1, s. 102-128

Harboe, Bjarne

Silkeborgskovene og H.P. Ingerslev 1806-23
1994, nr. 1, s. 64-90

Hedegaard, Esben

Et stort og patriotisk foretagende. Den 18. og sidste Landmandsforsamling i Odense år 1900
1998, nr. 1, s. 106-139

Helles, Finn

Jobskabelse i private plantager i en midtjysk hederegion 1866-1929
1986, nr. 1, s. 116-132

Henningsen, Peter

Det mørke Jylland. Et dansk landskab i en brydningstid
1996, nr. 1, s. 48-61

Hentze, Arne

Planmæssig drift på fæstegodset i Holbæk, Sorø og Præstø amter ca. 1790-1840
1. r., nr. 8 (1974), s. 58-133

Hertz, Michael

“Beskeden mand”. Landalmuen som politisk faktor i dansk senmiddelalder. En skitse 2. r., nr. 2 (1978), s. 77-106
Avlsbrugere og avling på købstadsteder 1989, nr. 1, s. 72-92

Hoff, Annette

På sporet af vikingetidens agerbrug? 1990, nr. 2, s. 7-49

Holmgaard, Jens

De bilder sig ind, vore karle er et dumt fæ – Godsejerklage 1776 over mishandling af karlene i landmilitsen 1991, nr. 2, s. 55-84
Eksercitsen bag kirken efter gudstjenesten. Var landmilitstjenesten i stavnsbåndstiden en ringe byrde? 1986, nr. 1, s. 44-64
Er stavnsbåndet først indført 1733? En undersøgelse af forordningen af 5. marts 1731 og dens tilblivelse 1988, nr. 1, s. 7-31
Indberetninger om kornavlens i Danmark 1778 og forslag til dens forbedring 1. r., nr. 3 (1962), s. 7-133
Kapitelstaksters tilblivelse. En strid mellem Ålborgs borgmester og købmænd og Ålborg stifts gejstlighed om kapitelstaksterne for 1715 2. r., nr. 5 (1983), s. 77-105
Supplement til godsejerklagen i 1776 over mishandlingen af karlene i landmilitsen 1993, nr. 1, s. 145-147

Husberg, Erik

Biavel, honung och mjöd 1998, nr. 2, s. 126-136

Højrup, Ole

Fårene på Drejø Skov. En spørgelistebesvarelse skrevet af Jens Hansen 1987, nr. 1, s. 129-141

Ingesman, Per

Overvågning og straf på ærkesædets gods ved middelalderens slutning 1995, nr. 1, s. 8-35

Jacobsen, Jan Steen

“Fremmede ting”. Om bondegårdens inventar og købmænds og markedsfolks varer i det 18. århundredes Nordvestsjælland 1997, nr. 2, s. 78-105

Jensen, Hans Arne

Frøfund fortæller historie. Menneskets indflydelse på plantevæksten i det sydlige Skandinavien belyst ved fund af frø og frugter 1988, nr. 2, s. 7-40

Jensen, Hans Jørgen Winther

Betydningen af anvendt forskning i omlægningen af dansk landbrug ca. 1880-1914. Et eksempel 1989, nr. 1, s. 93-118
Spredning af ny teknologi på bondebrug ca. 1800-1915 1998, nr. 1, s. 60-79

Jensen, Inger

En undersøgelse af dræningens rentabilitet 1850-85. Et sammendrag af speciale i politistudiet (1975) 2. r., nr. 1 (1977), s. 81-91

Jensen, Jens William

Adelig godsstruktur i Musse og Fuglse herreder i det 16.-17. århundrede
2. r., nr. 4 (1982), s. 85-123

Jensen, Leif Færregaard

Et nyttigt eksempel for hele landet. Helvig-magles udflytning 1761
1988, nr. 2, s. 41-69

Jensen, S.P.

Agroøkologi og landbrugsudvikling i det 18. og 19. århundrede

1987, nr. 2, s. 82-136

Kobbelbrug, kløver og kulturjord

1998, nr. 1, s. 36-59

Landbrugets systemskifte 1870-1914 belyst gennem dagbøgerne og regnskaberne fra en enkelt gård

1985, nr. 2, s. 56-101

Mennesket, naturen og "landbrugsreformerne"

1991, nr. 2, s. 7-54

Jensen, Thomas Kjær og**Kristensen, Bo Søby**

Pres og forandringer i 1700-tallets landbosamfund

1993, nr. 1, s. 38-57

Jensen, Ulla Skaarup

Fra fællesskab til overdrev. Udviklingen i en midtsjællandsk landsbys sociale struktur 1765-1840

1987, nr. 2, s. 28-81

Jensen, Vivi

Se Adamsen, Christian

Jeppesen, Torben Grøngaard

Forskningscenteret Menneske og Natur på Hollufgård

1992, s. 48-53

Se også Skougaard, Mette

Johansen, Jens Chr. V.

Det nære ting. Om kriminalitet og bøndernes retsbevidsthed på Sjælland i det 17. århundredes første halvdel

1995, nr. 1, s. 36-51

Johansen, Merete

Landbrugskrisen 1818-28 og gårdmændene.

En lokalundersøgelse

2. r., nr. 6 (1984), s. 89-110

Jonsson, Per

Træk af svinets udvikling – historisk set

1986, nr. 2, s. 7-33

Juncker, Flemming

Overgaards landbrugsmaskineriforhold 1938-81

1985, nr. 1, s. 147-158

Just, Flemming

Landbrugets fremtid

1999, nr. 2, s. 130-145

Lederrekrutteringen til de første andels-slagterier

1989, nr. 2, s. 154-173

LR 80 og Landbrugets Græsrødder

1994, nr. 2, s. 78-100

Jørgensen, Bent

Bondens horisont. Stednavne som udtryk for bondebefolkningens omverdensorientering

1986, nr. 1, s. 65-78

Christian Hansen Elstrups dagbog – et gensyn og et gennemsyn

1991, nr. 2, s. 85-96

Fra natur til kultur – navneforskningens
metodik

1992, s. 54-69

Jørgensen, Jes P.

Omkring oprettelsen af Det kongelige Veteri-
nær- og Landbohøjskoles Laboratorium for
landøkonomiske Forsøg [kronik]

2. r., nr. 6 (1984), s. 205-214

Jørgensen, Marie-Louise

Det kongelige danske landhusholdnings-
selskabs præmielagre fra selskabets stiftelse
1769 til 1832

1989, nr. 2, s. 42-59

Kaak, Heinrich

“... antaget som undersåt ...” Bøndernes tve-
tydige holdning til undersåtsforholdet på
brandenburgske godser

1996, nr. 2, s. 62-79

Keiding, Henning Poul

Fra by til land. Landvæseneselev, landbruger
og gårdejer

1993, nr. 2, s. 88-100

Klitmøller, Linda

Fra hosebinderende hedebonde til maskin-
strikende husmand. Om samspillet mellem triko-
tageproduktion og landbrug i Hammerum
herred i tre hundrede år

1998, nr. 2, s. 64-99

Knudstrup, Annette

Bondevennerne, bonden og fæstesagen
2. r., nr. 6 (1984), s. 143-164

Kristensen, Bo Søby

Se Jensen, Thomas Kjær

Kristensen, Laust

Bonden og “De andre”

1989, nr. 1, s. 48-71

**Kristiansen, Kristian og
Algreen-Ussing, Gregers**

Miljøministeriets forventninger til et forsk-
ningscenter om menneske og natur

1992, s. 30-36

Kruse, Felix

Fra håndværkersøn til husmand på Fyn

1993, nr. 2, s. 34-43

Larsen, Svend Erik

Den vilde natur – og den vilde ...

1992, s. 20-39

Humanistisk Forskningscenter – Odense Uni-
versitet. Menneske og natur

1992, s. 16-19

Laursen, Jesper

Jagtens landskab

1996, nr. 1, s. 62-80

Lind, Johs.

Herskab, sognefoged og bonde. Sognefogder og
lægdsmænd som magtens formidlere i landbo-
samfundet omkring 1700

1987, nr. 2, s. 7-27

Sognefogeder i lenstiden. Beskrevet på
grundlag af Koldinghus lens regnskaber
1610-61

1990, nr. 2, s. 92-135

Linde, Kirsten

“Afgået til Slesvig”. Træk af unges sæsonbetonede arbejdsvandring fra Vestjylland i forrige århundrede
1999, nr. 1, s. 102-133

Lindstrøm, Anders Ture

Landbrug og arbejdsmarked 1919-26
2. r., nr. 3 (1980), s. 39-65

Lorenzen-Schmidt, Klaus-Joachim

Jyske heste til Europa
1991, nr. 1, s. 81-112
Landvolksbevægelsen i Slesvig-Holsten
1994, nr. 2, s. 66-77
Skovens tilbagegang i Slesvig og Holsten
1994, nr. 1, s. 91-108

Lyngstrøm, Henriette

Bondejern. Landbefolkningens fremstilling og anvendelse af jern fra førromersk jernalder til middelalder
1998, nr. 2, s. 48-63

Løgstrup, Birgit

Den bortforpagtede statsmagt. Godsejeren som offentlig administrator i det 18. århundrede
1985, nr. 1, s. 21-58
Hvad et jubilæum kan bruges til: 20. juni 1838 – 50 årsdagen for stavnsbåndets ophævelse
1988, nr. 1, s. 93-113
Landsbyfællesskabet i det 18. århundrede. En studie i vider og vedtægter
1986, nr. 2, s. 34-74
Markdrift og hoveri på Løvenborg 1771-72
1. r., nr. 8 (1974), s. 22-57

Mahler, Ditlev L. Dall

Landskab og landbrug på Færøerne i vikingetid og tidlig middelalder
1996, nr. 1, s. 8-24

Markussen, Ingrid

Naturretten og den danske bonde
1992, s. 78-94

Meyer, Poul

Dom og dele
1. r., nr. 4 (1963), s. 28-56

Michelsen, Tine

Se Hansen, Stine Kern

Mikkelsen, Flemming

Klimændringer og samfund ca. 1500-1700
2. r., nr. 5 (1983), s. 9-41

Mikkelsen, Jørgen

De rige bønder og formueskatten
1997, nr. 2, s. 8-46

Mogensen, Margit

Landboreformer og malerkunst. Om billedkunst som kilde til historieoplevelse
1988, nr. 1, s. 55-92
Landbrugsteknologi og udstillinger i 1800-tallet
1998, nr. 1, s. 80-105
Om realismen i 1800-tallets maleri. Kroppen, jorden og afgrøden
1992, s. 121-135

Myrdal, Janken

Svensk agrarhistoria
1999, nr. 2, s. 62-79

Møller, Per Grau

Højryggede agre – forskning og bevaring

1990, nr. 1, s. 90-118

Menneske og natur – bebyggelse og kultur-
landskab

1992, s. 136-151

Møllgaard, Johannes

Bønder og handel i Salling 1680-1780

1997, nr. 2, s. 48-77

Nielsen, Ervin

Dansk landmandsforening 1915-22. En fore-
løbig analyse

2. r., nr. 3 (1980), s. 131-157

Nielsen, Jesper Herbert; Skougaard,**Mette; Vorre, Birgit**

Gårde i Djursland og Salling – en genoptagelse
af Nationalmuseets bondegårdsundersøgelser

1993, nr. 1, s. 58-111

Nielsen, Lars Denhardt

Den landøkonomiske debat i Danmark under
landbrugskrisen 1818-28

2. r., nr. 6 (1984), s. 111-141

Nielsen, Sigurd

Fordele og ulemper ved nedlæggelse og sam-
menlægning af danske mejerier i det 20.

århundrede

1986, nr. 2, s. 115-142

Nielsen, Sven B.

Landbrugseksportens varemæssige sam-
mensætning og geografiske spredning

1850-90

2. r., nr. 1 (1977), s. 37-64

Nørtoft, Elna

Nybygger på Brandbjerg

1993, nr. 2, s. 28-33

Olesen, Peter Thonning

Omlægningen fra vegetabilsk til animalsk
produktion i dansk landbrug efter ca. 1850

2. r., nr. 1 (1977), s. 11-36

Olesen, Søren

Det danske landbrug 1815-30 – en undersøgelse
af det danske landbrugs produktions- og afsæt-
ningsforhold

2. r., nr. 6 (1984), s. 9-42

Olsen, Gunnar

Præsteindberetninger om sognekaldenes og
kirkernes økonomiske vilkår

1. r., nr. 1 (1956), s. 1-41

Olsen, Poul Erik

Godserne på St. Croix 1733-1800

1996, nr. 2, s. 80-93

Overton, Mark

Se Campbell, Bruce

Pedersen, Erik Helmer

Andelsideologi og landbrugspolitik 1933-36

2. r., nr. 3 (1980), s. 159-193

Arven efter Fridlev Skrubbeltrang. Et bidrag
til vor landbo- og landbrugshistoriske debat

1999, nr. 2, s. 8-43

Dansk landbrugsudvikling i det 18. århun-
drede. En oversigt

2. r., nr. 5 (1983), s. 43-75

Landbrugskrisen, L.S. og Christiansborg-
politikken 1930-33

1994, nr. 2, s. 8-45

Landbrugsudstillingen på Bellahøj 1938. En

dannebrogstækket landsby grundlægges i København i anledning af 150 årsdagen for stavnsbåndets ophævelse
1988, nr. 1, s. 135-164

Thomas Madsen-Mygdal. Landbrugsliberalismens største skikkelse [kronik]
2. r., nr. 4 (1982), s. 193-197

Pedersen, Finn Stendal

Da Billesbølle bønder blev selvejere. Den danske selvejerbevægelses begyndelse
1987, nr. 1, s. 36-60

Da Fyns jord blev lagt i lænker. Christian V's matrikel som kilde til belysning af produktions- og ejendomsstruktur i 1682
1987, nr. 1, s. 7-35

Kunsten at spørge ret! En gennemgang af de nærmere omstændigheder vedrørende påbegyndelsen af de danske amtsbeskrivelser omkring 1820
1989, nr. 2, s. 7-41

Pedersen, Inge Lise

Se Hansen, Stine Kern

Pedersen, Karl Peder

En vestfyensk fæstebonde. Peder Madsen, Munkgårds optegnelser 1744-98
1985, nr. 2, s. 18-55

Godsejernes nej til flere reformer. Med udgangspunkt i vestfynske godsejeres holdninger og aktiviteter i 1780'ernes undersøges godsejernes rolle i landboreformerne i Danmark
1990, nr. 1, s. 7-46

Pedersen, Aage

En forsømt ejendom i Himmerland, 1942-1984
1993, nr. 2, s. 44-48

Petersen, E. Ladewig

Adelsgods og jordværdi 1500-1660
2. r., nr. 4 (1982), s. 31-84

Porsmose, Erland

Grydstrup. To hovedgårde – og en for lidt
1991, nr. 1, s. 74-88
Menneske og natur – nogle perspektiver
1992, s. 37-47

Poulsen, Bjørn

Korn og kvæg. Landbrugets specialisering i senmiddelalderen belyst ved studier på Stevn og i Odsherred
1985, nr. 1, s. 7-20
Tjenestefolk på landet i reformationstidens Sønderjylland
1993, nr. 1, s. 7-37

Poulsen, Niels Jørgen

Randbøl sogns bebyggelse ca. 1570 til 1700. Et sydjysk sogn før og efter svenskekrigene
2. r., nr. 4 (1982), s. 125-181

Poulsen, Søren Toftgaard

Husdyr på museum
1991, nr. 1, s. 39-57

Prange, Knud

Bog over avlingen til Vær Præstegaard 1771-1780
1. r., nr. 6 (1972), s. 7-108
Bonde af Thy. En standshistorisk studie
1. r., nr. 5 (1964), s. 47-70
Selvejets omfang på reformationstiden. En randbemærkning til Thomas B. Bangs afhandling
1. r., nr. 5 (1964), s. 41-46

Rasmussen, Anna

Lillebjerg og Fuglehave – om udstykninger og parcelsalg som et resultat af landboreformerne i sidste trediedel af 1700-tallet

1987, nr. 1, s. 61-101

Reformer og bondesind. 30-årskrigen om fællesskabets ophævelse eller bevarelse, som den blev udkæmpet blandt østjyske selvejerbønder i sidste trediedel af 1700-tallet

1988, nr. 2, s. 70-106

Rasmussen, Carsten Porskrog

Dansk godshistorie – en oversigt

1999, nr. 2, s. 44-61

Godssystemer i Sønderjylland fra 1500- til 1700-tallet

1996, nr. 2, s. 38-61

Rasmussen, Holger

Da bonden kom på udstilling og museum. Et resultat af 100 årsdagen for stavnsbåndets ophævelse

1988, nr. 1, s. 114-134

Fiskeretssager ved Nibe birk i 1600- og 1700-tallet. At løse garn i bunde og tage garn i land

1. r., nr. 5 (1964), s. 71-84

Grisespil i Nibe 1697

1. r., nr. 4 (1963), s. 57-60

Rasmussen, Poul

Bolet og agerlandskiftet i markbøgerne 1682-83

1985, nr. 2, s. 7-17

De regelbundne landskifter. Deres beskrivelse og deres bestemmelse

1. r., nr. 2 (1962), s. 7-60

Lidt om selvejergodset ca. 1536 i tre jyske herreder

1993, nr. 1, s. 148-150

Markbogsanalyser og bebyggelseshistorie i Østjylland

1. r., nr. 8 (1974), s. 7-21

Rasmussen, Stig Günther

Fæstegodssalg på østjyske majorater. En meto- disk og administrationshistorisk studie

2. r., nr. 1 (1977), s. 92-112

Rheinheimer, Martin

Landsbyvedtægt og øvrighed i hertugdømmet Slesvig

1995, nr. 1, s. 86-104

Rostvad, Kaj

Dansk landbrug og handelsforhandlingerne mellem Danmark og Storbritannien 1932-33

2. r., nr. 3 (1980), s. 67-91

Runquist, Kjell

Några tvistefrågor rörande utsäde och avgifter i Roskildeboken

2. r., nr. 2 (1978), s. 9-48

Rømer, Jørgen Rydén

1600-tallets landskab og landbrug i Haarmark på Samsø

1996, nr. 1, s. 26-47

Sandmo, Erling

Fra slagsmål til søksmål. Bøndernes forhold til retten i Norge på 1600- og 1700-tallet

1995, nr. 1, s. 70-85

Schmidt, Niels Herman

Karleår og køb af gård

1993, nr. 2, s. 69-74

Schummel, Helle

Landsbyfællesskabet – Hvem har skrevet hvad og hvad ved vi?

1990, nr. 2, s. 50-91

Simonsen, Asger

Småbruger eller daglejer? En sammenligning af husmandsbefolkningen, bebyggelsen og den sociale forandring i et lollandsk og et sydvestjysk sogn, 1800-1900
1990, nr. 1, s. 119-176

Skougaard, Mette

Haven på museum – oplæg til et forskningsprojekt
1992, s. 70-77
Se også Nielsen, Jesper Herbert

Skougaard, Mette og Jeppesen, Torben Grøngaard

Tre gårde på museum – samspillet mellem gårdbyggeri og landbrugsøkonomi
1987, nr. 2, s. 137-176

Skriver, Jens

Fr. Chr. Güldenchrone og 1820ernes landbrugs-krise. Godsøkonomien ved Wilhelmsborg og Moesgård 1788-1824
2. r., nr. 6 (1984), s. 43-87
Traktordriftens gennembrud i Danmark
1945-65
1986, nr. 1, s. 133-178
Traktordriftens konsekvenser
1988, nr. 2, s. 131-161
Traktordriftens udvikling i Danmark indtil 1945
1985, nr. 1, s. 87-146

Skrubbeltrang, Fridlev

M.H. Løvenskiold og hans hoveridagbog
1795-1797
1. r., nr. 7 (1973), s. 7-117

Slettan, Dagfinn

Barndom og barnarbeid i det norske bondesamfunnet ca. 1860-1960
1999, nr. 1, s. 8-30

Solvang, Gunnar

Husmandsbevægelsen i Danmark 1880-1920. En gennemgang af husmandsbevægelsens forudsætninger, politiske mål og midler samt bevægelsens omfang, resultater og betydning
1985, nr. 1, s. 59-86
Økologisk tilpasning i et vadehavssamfund – Rømø
1992, s. 152-172

Stoffersen, Anette

Store Restrup, en gennemorganiseret husmandskoloni ca. 1912-1932 – dens lokale og samfundsmæssige forudsætninger
1985, nr. 2, s. 102-143

Stoklund, Bjarne

Bønder og binæringer
1998, nr. 2, s. 8-47
Tørvegødning – en vigtig side af hedebondens driftssystem
1990, nr. 1, s. 47-72

Styrk, Jens Friis

Ude og hjemme
1993, nr. 2, s. 74-82

Søndergaard, Jens Aage

Landbrugsmaskinindustrien i Randers Amt
1800-1970
1998, nr. 1, s. 140-153

**Søndergaard, Jens Aage og
Bavnshøj, Peter**

Agrarteknologi i modelform – et eksempel på
en dansk udviklingstradition
1998, nr. 1, s. 154-162

Sørensen, John Kousgård

Husdyrenes farvebetegnelser. En studie i ting-
bøgenes ordforråd
1. r., nr. 4 (1963), s. 61-75

Thomsen, Carl

De danske landboreformer i u-landsper-
spektiv
1988, nr. 2, s. 107-130

Thulesen, Per Skov

Landmandsuddannelse og overtagelse af en
østjysk fødegård
1993, nr. 2, s. 64-69

Torkild-Hansen, Estrid

Spredte erfaringer fra tiden sidst i 90erne til
1980- [kronik]
2. r., nr. 4 (1982), s. 183-192

Tranberg, Anna

Markedsorienterte bondenæringer i Norge på
1700-tallet
1997, nr. 2, s. 106-127

Ulbricht, Otto

En falden fogeds bønsskrift. Et forsøg på at
komme tættere på Claus Poulsen (1620)
1995, nr. 2, s. 70-92

Ulsig, Erik

Højmiddelalderens danske godssystem set i
europæisk sammenhæng
1996, nr. 2, s. 8-26
Studier over registret fra Ringsted og Ramsø
herreder
2. r., nr. 2 (1978), s. 49-76

Vorre, Birgit

Se Nielsen, Jesper Herbert

Widding, Ole

Om rebning
1. r., nr. 5 (1964), s. 85-98

Witte, Jørgen

Landarbejdernes kår, 1850-1900
2. r., nr. 1 (1977), s. 113-139

Wolter, Birgitte Bruun

Roskilde Klosters gods 1699-1852
2. r., nr. 5 (1983), s. 107-143

Worsøe, Hans H.

Den skrivende præst og landsbysamfundet
med særligt henblik på de sønderjyske forhold
og Vonsildpræsten Johannes Råde
1995, nr. 2, s. 50-69

Wøllekær, Johnny

På fattiggården
1991, nr. 1, s. 58-73

Aaby, Bent

Skovene i forhistorisk tid
1994, nr. 1, s. 26-50

Emneregister

Angiver:

- 1) før 1985: række, nummer, år, sidetal
- 2) fra og med 1985: år, nummer, sidetal

Almanak

Andersen, Lis Toft (1986:1, 79-115)

Amtsbeskrivelser i 1800-tallet

Pedersen, Finn Stendal (1989:2, 7-41)

Andelsbevægelsen

Just, Flemming (1989:2, 154-173); Pedersen, Erik Helmer (II:3, 1980, 159-193)

Bebyggelse og befolkningsudvikling

Møller, Per Grau (1992, 136-151); Porsmose, Erland (1991:1, 74-88); Poulsen, Niels Jørgen (II:4, 1982, 125-181)

Biavl

Husberg, Erik (1998:2, 126-136)

Bierhverv

Graugaard, Esben (1990:2, 136-151); Guldberg, Mette (1998:2, 100-125); Lorenzen-Schmidt, Klaus-Joachim (1991:1, 89-112); Stoklund, Bjarne (1998:2, 8-47)

Bondedagbøger

Jørgensen, Bent (1991:2, 85-96); Pedersen, Karl Peder (1985:2, 18-55)

Bygninger

Nielsen, Jesper Herbert; Skougaard, Mette; Vorre, Birgit (1993:1, 58-111); Skougaard, Mette og Jeppesen, Torben Grøngaard (1987:2, 137-176)

Ejderkanalen

Christensen, Dan Ch. (1992, 95-120)

Fattigvæsen

Andersen, Finn (1996:2, 94-112); Dahlerup, Troels (I:4, 1963, 7-23); Wøllekær, Johnny (1991:1, 58-73)

Forskningsoversigter

Bieleman, Jan (1999:2, 116-128); Campbell, Bruce og Overton, Mark (1999:2, 80-114); Myrdal, Janken (1999:2, 62-79); Pedersen, Erik Helmer (1999:2, 8-43); Rasmussen, Carsten Porskrog (1999:2, 44-61)

Georgeismen

Hagen, Bernhard (II:3, 1980, 9-38)

Hedebrug

Gormsen, Gudrun (1991:1, 7-38); Stoklund, Bjarne (1990:1, 47-72)

Hoveri

Løgstrup, Birgit (I:8, 1974, 22-57); Skrubbeltrang, Fridlev (I:7, 1973, 7-117)

Husdyrhold

Andersen, Bent Schiermer (1986:2, 75-114); Højrup, Ole (1987:1, 129-141); Jonsson, Per (1986:2, 7-33); Poulsen, Søren Toftgaard (1991:1, 39-57)

Husmandsbevægelsen

Hagen, Bernhard (II:3, 1980, 9-38); Solvang, Gunnar (1985:1, 59-86); Stoffersen, Anette (1985:2, 102-143)

Husmandsbrug

Simonsen, Asger (1990:1, 119-176); Solvang, Gunnar (1985:1, 59-86)

Jorddyrkning

Hoff, Annette (1990:2, 7-49); Holmgaard, Jens (I:3, 1962, 7-133); Møller, Per Grau (1990:1, 90-118)

Kapitelstakster

Holmgaard, Jens (II:5, 1983, 77-105)

Klimatiske forhold

Mikkelsen, Flemming (II:5, 1983, 9-41)

Kunsthåndværk

Jørgensen, Marie-Louise (1989:2, 42-59)

Land og by

Frandsen, Allan (1989:1, 7-47); Hertz, Michael (1989:1, 72-92); Kristensen, Laust (1989:1, 48-71)

Landarbejdere

Barner, Otto (1989:2, 60-96); Floris, Lene (1989:2, 97-153); Simonsen, Asger (1990:1, 119-176); Witte, Jørgen (II:1, 1977, 113-139)

Landbobørn

Banggaard, Grethe (1999:1, 32-56); Hansen, Stine Kern; Michelsen, Tine; Pedersen, Inge Lise (1999:1, 58-101); Slettan, Dagfinn (1999:1, 8-30)

Landboreformerne omkring 1800

Hentze, Arne (I:8, 1974, 58-133); Pedersen, Karl Peder (1990:1, 7-46); Christensen, Dan Ch. (1998:1, 8-34); Jensen, Leif Færregaard (1988:2, 41-69); Jensen, S.P. (1991:2, 7-54); Jensen, Ulla Skaarup (1987:2, 28-81); Mogensen, Margit (1988:1, 55-92); Rasmussen, Anna (1987:1, 61-101); Rasmussen, Anna

(1988:2, 70-106); Thomsen, Carl (1988:2, 107-130)

Landbruget og naturen: Forskningscentret

Bjørn, Claus (1992, 9-15); Jeppesen, Torben Grøngaard (1992, 48-53); Kristiansen, Kristian og Algreen-Ussing, Gregers (1992, 30-36); Larsen, Svend Erik (1992, 16-19)

Landbruget og naturen: Øvrige

Jensen, Hans Arne (1988:2, 7-40); Jensen, S.P. (1987:2, 82-136); Jensen, S.P. (1991:2, 7-54); Jørgensen, Bent (1992, 54-69); Larsen, Svend Erik (1992, 20-29)

Landbrugskrisen i 1820'erne

Johansen, Merete (II:6, 1984, 89-110); Nielsen, Lars Denhardt (II:6, 1984, 111-141); Olesen, Søren (II:6, 1984, 9-42); Skriver, Jens (II:6, 1984, 43-87)

Landbrugspolitik i 1800-tallet

Knudstrup, Annette (II:6, 1984, 143-164)

Landbrugspolitik i 1900-tallet

Buksti, Jacob A. (II:3, 1980, 93-112); Foged-Nielsen, Ebbe (II:3, 1980, 113-130); Just, Flemming (1999:2, 130-145); Lindstrøm, Anders Ture (II:3, 1980, 39-65); Nielsen, Ervin (II:3, 1980, 131-157); Pedersen, Erik Helmer (II:3, 1980, 159-193); Pedersen, Erik Helmer (1994:2, 8-45); Rostvad, Kaj (II:3, 1980, 67-91)

Landmilitstjenesten i 1700-tallet

Holmgaard, Jens (1986:1, 44-64); Holmgaard, Jens (1991:2, 55-84); Holmgaard, Jens (1993:1, 145-147)

Landsbyfællesskabet

Bøgh, Anders (1996:2, 28-37); Jensen, Ulla

Skaarup (1987:2, 28-81); Løgstrup, Birgit (1986:2, 34-74); Rasmussen, Anna (1988:2, 70-106); Rheinheimer, Martin (1995:1, 86-104); Schummel, Helle (1990:2, 50-91)

Landskabet

Christensen, Dan Ch. (1992, 95-120); Fonnesbech-Wulff, Benedicte (1996:1, 82-92); Henningsen, Peter (1996:1, 48-61); Laursen, Jesper (1996:1, 62-80); Lorenzen-Schmidt, Klaus-Joachim (1994:1, 91-108); Mahler, Ditlev L. Dall (1996:1, 8-24); Rømer, Jørgen Rydén (1996:1, 26-47); Aaby, Bent (1994:1, 26-50)

Lavadelen/standshistorie

Prange, Knud (I:5, 1964, 47-70)

Lov og øvrighed: Forvaltningen

Bjørn, Claus (II:5, 1983, 145-170); Damkjer, Orla K.O. (II:4, 1982, 9-30); Lind, Johs. (1987:2, 7-27); Lind, Johs. (1990:2, 92-135); Løgstrup, Birgit (1986:2, 34-74); Rheinheimer, Martin (1995:1, 86-104)

Lov og øvrighed: Retssystemet

Appel, Hans Henrik (1995:1, 52-69); Ingesman, Per (1995:1, 8-35); Johansen, Jens Chr. V. (1995:1, 36-51); Markussen, Ingrid (1992, 78-94); Meyer, Poul (I:4, 1963, 28-56); Rasmussen, Holger (I:5, 1964, 71-84)

Lov og øvrighed: Øvrige

Hertz, Michael (II:2, 1978, 77-106); Holmgaard, Jens (II:5, 1983, 77-105); Olsen, Gunnar (I:1, 1956, 1-41); Schummel, Helle (1990:2, 50-91)

Læsefærdighedens udbredelse før 1800

Appel, Charlotte (1995:2, 18-49); Dahlerup, Troels (1995:2, 8-17); Ulbricht, Otto (1995:2,

70-92); Worsøe, Hans H. (1995:2, 50-69)

Maleri

Guldberg, Jørn (1997:1, 60-98); Mogensen, Margit (1988:1, 55-92); Mogensen, Margit (1992, 121-135)

Markedsforhold før 1800

Jacobsen, Jan Steen (1997:2, 78-105); Mikkelsen, Jørgen (1997:2, 8-46); Møllgaard, Johannes (1997:2, 48-77); Tranberg, Anna (1997:2, 106-127)

Markedsforhold i 1800-tallet

Bjørn, Claus (II:1, 1977, 65-80); Nielsen, Sven B. (II:1, 1977, 37-64)

Maskinindustri

Søndergaard, Jens Aage (1998:1, 140-153)

Mejeridrift

Bjørn, Claus (II:1, 1977, 65-80); Nielsen, Sigurd (1986:2, 115-142)

Mål og vægt før 1800

Gissel, Svend (I:5, 1964, 36-40)

Offentlige forlystelser før 1800

Rasmussen, Holger (I:4, 1963, 57-60)

Personalhistorie: Biografier

Dejn Paulus Nielsen-Toft, v/Hansen, C. Rise (1993:1, 112-144); Foged Claus Poulsen, v/Ulbricht, Otto (1995:2, 70-92); Fæstebonde Peder Madsen, v/Pedersen, Karl Peder (1985:2, 18-55); Fridlev Skrubbeltrang, v/Pedersen, Erik Helmer (1999:2, 8-43); Thomas Madsen-Mygdal, v/Pedersen, Erik Helmer (II:4, 1982, 193-197)

Personalhistorie: Landmandserindringer

Anton Ove Poulsen, v/Andersen, Erik Bach (1985:2, 144-164); Arevad, Olga (1993:2, 17-22); Christensen, Carl Chr. (1993:2, 23-28); Damsgaard, Herluf (1993:2, 82-88); Gormsen, Gudrun (1993:2, 15-16); Groth, Gunnar (1993:2, 48-55); Hansen, Børge (1993:2, 59-64); Hansen, Søren Kr. (1993:2, 56-58); Keiding, Henning Poul (1993:2, 88-100); Kruse, Felix (1993:2, 34-43); Nørtoft, Elna (1993:2, 28-33); Pedersen, Aage (1993:2, 44-48); Schmidt, Niels Herman (1993:2, 69-74); Styrk, Jens Friis (1993:2, 74-82); Thulesen, Per Skov (1993:2, 64-69); Torkild-Hansen, Estrid (II:4, 1982, 183-192)

Personalhistorie: nekrologer

Skrubbeltrang, Fridlev, v/Bjørn, Claus (1988:2, 162-168)

Produktions- og ejendomsstruktur:

Perioden 1000-1550

Bøgh, Anders (1996:2, 28-37); Poulsen, Bjørn (1985:1, 7-20); Prange, Knud (I:5, 1964, 41-46); Rasmussen, Poul (1993:1, 148-150); Runquist, Kjell (II:2, 1978, 9-48); Ulsig, Erik (II:2, 1978, 49-76); Ulsig, Erik (1996:2, 8-26)

Produktions- og ejendomsstruktur:

Perioden 1550-1700

Fritzbøger, Bo (II:6, 1984, 165-203); Hansen, Hans Schultz (1986:1, 7-43); Jensen, Jens William (II:4, 1982, 85-123); Pedersen, Finn Stendal (1987:1, 7-35); Pedersen, Finn Stendal (1987:1, 36-60); Petersen, E. Ladewig (II:4, 1982, 31-84); Rasmussen, Carsten Porskrog (1996:2, 38-61)

Produktions- og ejendomsstruktur:

1700-tallet

Hansen, C. Rise (I:4, 1963, 24-27); Jensen, Thomas Kjær og Kristensen, Bo Søby (1993:1, 38-57); Kaak, Heinrich (1996:2, 62-79); Olsen, Poul Erik (1996:2, 80-93); Pedersen, Erik Helmer (II:5, 1983, 43-75); Prange, Knud (I:6, 1972, 7-108); Wolter, Birgitte, Bruun (II:5, 1983, 107-143)

Produktions- og ejendomsstruktur:

1800-tallet

Olesen, Peter Thonning (II:1, 1977, 11-36); Olesen, Søren (II:6, 1984, 9-42); Pedersen, Finn Stendal (1989:2, 7-41); Rasmussen, Stig Günther (II:1, 1977, 92-112); Wolter, Birgitte Bruun (II:5, 1983, 107-143)

Produktions- og ejendomsstruktur:

Markbogsanalyser, rebning m.m.

Gissel, Svend (I:5, 1964, 7-35); Rasmussen, Poul (I:2, 1962, 7-60); Rasmussen, Poul (I:8, 1974, 7-21); Rasmussen, Poul (1985:2, 7-17); Widding, Ole (I:5, 1964, 85-98)

Protestbevægelser i landbruget i

1900-tallet

Hansen, Hans Schultz (1994:2, 46-65); Just, Flemming (1994:2, 78-100); Lorenzen-Schmidt, Klaus-Joachim (1994:2, 66-77)

Præsteindberetninger

Adamsen, Christian og Jensen, Vivi (1997:1, 8-17); Olsen, Gunnar (I:1, 1956, 1-41)

Skov: Det oprindelige landskab

Lorenzen-Schmidt, Klaus-Joachim (1994:1, 91-108); Aaby, Bent (1994:1, 26-50)

Skov- og plantagebrug

Borggren, Øjvind (1994:1, 51-63); Fritzboeger, Bo (1990:1, 73-89); Fritzboeger, Bo (1994:1, 8-25); Harboe, Bjarne (1994:1, 64-90); Helles, Finn (1986:1, 116-132)

Sprog

Sørensen, John Kousgård (I:4, 1963, 61-75)

Stavsbånd og vordeskab

Degn, Ole (1988:1, 32-54); Holmgaard, Jens (1988:1, 7-31)

Stavsbåndsophævelsen: Jubilæer

Løgstrup, Birgit (1988:1, 93-113); Pedersen, Erik Helmer (1988:1, 135-164); Rasmussen, Holger (1988:1, 114-134)

Stednavne/navneforskning

Jørgensen, Bent (1986:1, 65-78); Jørgensen, Bent (1992, 54-69)

Teknologisk udvikling: indtil 1914

Christensen, Dan Ch. (1991:2, 97-133); Hedegaard, Esben (1998:1, 106-139); Jensen, Hans Jørgen Winther (1989:1, 93-118); Jensen, Hans Jørgen Winther (1998:1, 60-79); Jensen, Inger (II:1, 1977, 81-91); Jensen, S.P. (1985:2, 56-101); Jensen, S.P. (1998:1, 36-59); Jørgensen, Jes P. (II:6, 1984, 205-214); Lyngstrøm, Henriette (1998:2, 48-63); Mogensen, Margit (1998:1, 80-105)

Teknologisk udvikling: siden 1914

Christensen, Jens (1989:1, 119-153); Juncker, Flemming (1985:1, 147-158); Skriver, Jens (1985:1, 87-146); Skriver, Jens (1986:1, 133-178); Skriver, Jens (1988:2, 131-161)

Teknologisk udvikling: Øvrige

Søndergaard, Jens Aage (1998:1, 140-153); Søndergaard, Jens Aage og Bavnhøj, Peter (1998:1, 154-162)

Tjenestefolk

Floris, Lene (1989:2, 97-153); Linde, Kirsten (1999:1, 102-133); Poulsen, Bjørn (1993:1, 7-37)

Topografi, kartografi

Adamsen, Christian og Jensen, Vivi (1997:1, 8-17); Boje, Per (1997:1, 18-34); Dahl, Bjørn Westerbeek (1997:1, 36-59); Guldberg, Jørn (1997:1, 60-98)

Trikotage i Jylland

Hansen, Viggo (1987:1, 102-128); Klitmøller, Linda (1998:2, 64-99)

Tryglebrevsinstitutionen

Dahlerup, Troels (I:4, 1963, 7-23)